



Преференција вредности професионалних и непрофесионалних припадника Војске Србије

УДК: 355.08 (497.11) : 124.5 (047.31)
355.1 (497.11) : 303.824

Др Јан Марчек, пуковник
мр Драјана Аларџић

Циљ истраживања заснованог на теоријским схватањима вредности, а нарочито на Рокичевом (Rokeach) концепту вредности био је да се испитају вредности професионалне и непрофесионалне састава Војске Србије у условима реформе Војске и транзиције државе. Примењена је стандардизована скала за мерење вредности – Скала – СВ (ИКСИ – 2000) која се састоји од 35 ајтема и одговора на петостепену скалу Ликертовој шкали. Вредности припадника Војске Србије испитане су на репрезентативном узорку од 1441 испитаника, који је чинило 947 професионалних припадника Војске (официри, подофицири, цивилна лица на служби у Војсци и војници по уговору) и 494 припадника непрофесионалне састава (војници на одслужењу војног рока и студенти Војне академије).

Анализа резултата истраживања обављена је путем факторске анализе. Код професионалних припадника Војске факторску структуру вредности чине: 1) патриотизам; 2) хуманистичка оријентација; 3) хедонизам; 4) стоицизам, 5) умности и лично достојанство и 6) породична сигурности и правдољубивости. Факторску структуру вредности непрофесионалних припадника Војске чине: 1) прихваћености норми војне организације; 2) лично достојанство и правдољубивости; 3) религиозности и патриотизам; 4) хедонизам; 5) лична и породична сигурности; 6) независности и разборности; 7) демократичности, и 8) лично достојанство напрема брине за оштећанак нације.

Кључне речи: вредности, професионални припадници Војске, непрофесионални припадници Војске, Војска Србије.

Увод

Појам вредности термилошки је нејасан, упркос бројним дефиницијама (само у енглеском језику користи се око 40 термина за означавање вредности). Сматра се чак да вредности и није могуће дефинисати, пошто

су оне најопштије категорије људског мишљења и „опиру се сваком дефинисању“.

Израз „вредност“ потиче од латинске речи „valeo“, што значи крепак, јак, здрав. Антички мислиоци користили су термине „аксиос“ у смислу достојан, вредан, као и за означавање вредновања и поштовања. У нашем језику реч „вредност“ има разноврсна значења попут: врлина, снага, моћ, храброст, доброта.¹

Б. Кузмановић сматра да су вредности „схватања о лично или друштвено пожељним општим начинима понашања, врстама активности и релативно трајним стањима у природи и друштву“. Радомир Лукић истиче да су вредности „идеална својства објеката која их чине пожељним за људе“.² По мишљењу Н. Роша вредности означавају „идеје или ситуације за које постоји уверење да представљају нешто добро, нешто пожељно, нешто чијем остварењу треба тежити“.³ У овој дефиницији налази се спој појма „уверење“ који се везује за личност и појма „пожељно“ који се односи на идеје и ситуације, али и за човека за кога су оне пожељне.

Дефиниција коју предлаже Д. Панџић спада у свакако најобухватније, пошто су у њој садржане све битне карактеристике појма *вредности*. По њему, вредности су „релативно стабилне, опште и хијерархијски организоване карактеристике (диспозиције) појединца и групе (елементи друштвене свести), формиране међусобним деловањем историјских, актуелносоцијалних и индивидуалних чинилаца, који, због тако прописане пожељности, усмеравају понашање својих носилаца ка одређеним циљевима“.⁴

Једну операционалнију дефиницију вредности, од које се пошло и у овом истраживању, даје Б. Шверко: Он сматра да „опште и релативно трајне циљеве које желимо постићи да бисмо задовољили своје потребе називамо вредностима“.⁵ Вредности су интегрисане у вредносни систем, где се успоставља одређена хијерархија. Оне представљају схватање о пожељним општим начинима понашања. Вредности као циљеве доживљавамо свесно и сматрамо их пожељним и са личног и са друштвеног становишта.

По мишљењу А. Пејатовић вредности представљају „однос између човека, његових диспозиција и објеката, односно његових својстава којима задовољава неку од потреба“. У том односу код човека се формира уверење о пожељности одређених објеката, појава и стања. Тај однос је позитивно емоционално обојен и налази израз у мотивационом (делатном) понашању.⁶

¹ А. Пејатовић, *Вредносне оријентације и образовне потребе одраслих*, Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет, Београд, 1994, стр. 15.

² *Исио*, стр. 17.

³ Рот према: М. Петровић, *Вредносне оријентације деликвената*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1973, стр. 28.

⁴ Д. Панџић, *Вредносне оријентације младих у Србији*, Институт друштвених наука, Београд, 1981, стр. 13.

⁵ Б. Шверко и сарадници, *Психосоцијални аспекти избора образовања и звања*, Центар за друштвену делатност ССО Хрватске, 1980, стр. 13.

⁶ А. Пејатовић, оп. цит., стр. 23.

Пошто је у овом истраживању коришћен иструменат за испитивање вредности који је проистекао из *Рокичеве теорије вредности*, нужно је дати његово схватање вредности које је углавном психолошки засновано. За М. Рокича вредности су и „постојано веровање да су извесни специфични начини понашања или стања постојања лично или друштвено пожељнији од супротног или обрнутог начина понашања или постојања“.⁷ Он, у ствари, инсистира на ставу да су вредности стандарди који руководе понашањима и са којима појединац упоређује своје понашање у погледу моралности, као и у погледу одржавања самопоштовања. Он, такође, инсистира на мотивационој функцији вредности, услед које појединац тежи да стекне баш оне вредности које помажу стицању самопоштовања. Најзад, по овом концепту, вредности се суштински и јасно разликују од ставова, што истраживачу омогућава да операционално разграничи ова два појма.

За свако друштво битно је да познаје какве су основне вредности његових припадника. У нашој земљи су, и у грађанству и у Војсци, истраживани системи вредности и вредносних оријентација младих. У том погледу свакако је значајно сагледати каква је била структура вредности код студената (питомаца) Војне академије у ранијим истраживањима. При томе, свакако, треба имати у виду друштвене околности у којима је егзистирала војна организација, а то су бивша СФРЈ и њена ЈНА, а затим СРЈ и Војска Југославије. До сада су испитиване вредности студената (питомаца) Војне академије, који су у овом истраживању сврстани у подузорак непрофесионалних припадника Војске Србије.

У истраживању питомаца 42. класе Војне академије Копнене војске током 1988. године установљено је да су највише изражене следеће вредносне оријентације: 1) колективизам; 2) толерантност; 3) вођство као „тежња да се управља и координира активност групе и жеља да се утиче на друге чланове групе“; 4) оријентација ка променама у смислу прихватања друштвених промена и мењања навика живота; 5) тзв. „имплицитна педагогија“, као емоционални однос према васпитању и веровање у позитивне исходе тих утицаја на развој личности; 6) самодетерминација као веровање да је „судбина човека у његовим рукама“, насупротив веровању да од других све зависи у животу појединца; 7) „друштвено ангажовање“ као интересовање за друштвену стварност и политичка збивања; 8) материјална оријентација и 9) жеља за постигнућем.⁸

У једном истраживању вредности студената Војне академије Србије и Црне Горе на пригодном узорку од 149 студената друге године школовања, спроведеном 2001. године, уз коришћење факторске анализе, добијено је девет латентних димензија вредности, и то: 1) хуманистичка оријентација; 2) патриотизам; 3) хедонизам; 4) стоицизам; 5) психолошка равнотежа; 6) идеалистичко стремљење ка вишим циљевима наспрам личне удобности

⁷ М. Роцеах, *The nature of human values*, Free press, 1973.

⁸ Д. Пајевић, М. Ловре, П. Костић, *Вредносне оријентације и животињи стилови питомаца Војне академије*, Војна академија КоВ, Београд, 1988.

и успеха; 7) прихваћеност норми војне организације; 8) независност и 9) лично достојанство наспрам породичне сигурности.

Помоћу истог инструмента испитане су вредности грађана Црне Горе у време напада НАТО-а на СР Југославију. Према резултатима тог истраживања, код грађана Црне Горе доминантне су биле следеће социјалне вредности: слобода, породична сигурност, правда, независност и безбедност земље. Међу личним вредностима најизраженије су биле: срећа, памет, мудрост, част и лични мир.¹⁰

Проблем истраживања

Убрзани ток реформи Војске Србије усмерен на њено смањење, реструктурирање, повећане захтеве за њеном професионализацијом и савременом опремљеношћу, тежња наше земље за прикључењем евроатланским интеграцијама, које је резултирало њеним чланством у Програму НАТО „Партнерство за мир“, као и транзициони процеси у свим сегментима друштвеног живота, несумњиво, имају значајне импликације на вредносне оријентације припадника Војске Србије.

Транзициони процеси у држави, а нарочито реформа Војске која се одвија веома дубоко и интензивно, несумњиво, имају значајан утицај на однос припадника Војске према основним друштвеним и војним вредностима, као и на ставове о појединим аспектима функционисања Војске у таквим условима. Сходно томе, *циљ овог истраживања* био је да се утврди факторска структура система вредности професионалних и непрофесионалних припадника Војске у условима реформе Војске и транзиције државе.

Независну варијаблу у овом истраживању чинили су ставови припадника Војске, и то: ставови професионалних припадника – официра, подофицира, професионалних војника (војници по уговору) и цивилних лица на служби у Војсци и ставови непрофесионалних припадника Војске – војника на редовном одслужењу војног рока и студената Војне академије.

Варијабла „вредност“ имала је статус *зависне варијабле*, која је операционализовала преко 35 индикатора. То су: слобода, независност, патриотизам, понос, част, народ, правда, традиција, држава, опстанак нације, храброст, удобан живот, лични мир, самопоштовање, мудрост, безбедност земље, вера у Бога, мир у свету, равноправност људи, породична сигурност, послушност, одговорност, помирљивост, човекољубивост, разборитост, мушкост, издржавање тешкоћа, ред и дисциплина, демократија, успех у животу, узбудљив живот, срећа, задовољство, памет и солидарност.

⁹ Д. Пајевић, Ј. Марчек и Н. Данић, Вредности и животни стилови студената Војне академије, у: П. Дамњановић, и др., *Активност студената у васпитно-образовном процесу*, Војна академија, Београд, 2005, стр. 37–44.

¹⁰ Д. Радовановић и Д. Радуловић, *Систем вредности у Црној Гори* (технички извештај), Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд, 2000.

Метод истраживања

У истраживању је примењена стандардизована скала за мерење вредности – Скале – СВ (ИКСИ – 2000) коју је конструисао и стандардизовао Институт за социолошка и криминолошка истраживања из Београда за потребе једног истраживања у Војсци Југославије 2000. године. Скала се састоји од 35 ајтема и одговора на петостепеној скали Ликертовог типа.¹¹

Вредности припадника Војске Србије у условима реформе Војске и транзиције државе испитане су на репрезентативном узорку од **1441 испитаника**, који су чинили професионални припадници Војске и непрофесионални састав. Подузорок професионалних припадника Војске обухватао је **947 испитаника**, од чега: 257 официра, 424 подофицира, 163 професионална војника – војника по уговору и 101 цивилно лице на служби у Војсци. Други подузорок – непрофесионалне припаднике Војске чинило је: 415 војника на одслужењу војног рока и 79 студената Војне академије, што укупно чини **494 испитаника** ове категорије.¹²

Осим утврђивања основних статистичких показатеља, који нису приказани у овом раду, статистичка обрада добијених резултата обухватала је и примену **факторске анализе**. Као полазни квантитативни подаци у овој анализи коришћене су процене којима су два подузорка испитаника засебно вредновала значај 35 манифестних врста вредности да би се идентификовали основни фактори, као латентне структуре, који имају значење основних димензија вредности професионалних и непрофесионалних припадника Војске Србије. Добијени фактори ротирани су помоћу методе *varimax*, као најчешће коришћеног метода ортогоналне ротације фактора. Ради одређивања броја значајних фактора коришћен је Кателов „*scree*“ тест.

Резултати истраживања

Многи истраживачи настоје да открију оне услове чије познавање доприноси бољем разумевању и предвиђању понашања. Полазећи од становишта да вредности као општија категорија од ставова омогућавају боље предвиђање понашања, у овом истраживању утврђена је структура вредности професионалних припадника Војске које знатно утичу и на њихове ставове о реформи Војске. Факторска структура вредности утврђена је за сваки подузорок посебно, односно засебно за професионални и непрофесионални састав Војске Србије.

¹¹ Поузданост скале, мерена помоћу Кромбаховог α – коефицијента, износи 0,9333, што указује на висок степен поузданости за мерење појаве за коју је намењена.

¹² Испитивање је обављено у првој половини јуна 2006. године, у оквиру испитивања модела за вредновање морала Војске Србије у савременим условима.

Вредносѝи ѝрофесионалних ѝриѝадника Војске Србије

Помоћу факторске анализе, и уз примену Кателовог „*scree*“ теста, издвојено је шест фактора вредности професионалног састава Војске Србије. Вредности карактера источних коренова за тих шест фактора износе: 4,745; 3,831; 3,139; 2,926; 2,753 и 2,161. Они обухватају **55,87 одсто** кумулативне пропорције варијансе (табела 1).

Табела 1

Факѝорска сѝрукѝура вредносѝи ѝрофесионалној састава Војске Србије

Ред. број	Вредности	1	2	3	4	5	6
16.	Безбедносѝ земље	.387	.364	.090	.272	.079	.399
5.	Часѝ	.703	.025	.116	.145	.302	.050
24.	Човекољубивосѝ	.196	.550	.065	.204	.457	.175
29.	Демократија	.163	.570	.159	.093	.177	-.135
9.	Држава	.568	.374	.042	.213	-.005	.269
11.	Храбросѝ	.353	.153	.140	.560	.168	.203
27.	Издржавање ѝешкоћа	.096	.287	.144	.559	.318	.156
13.	Лични мир	.057	.146	.542	-.135	.302	.365
18.	Мир у свеѝу	.173	.730	.131	.097	-.002	.169
15.	Мудросѝ	.147	.148	.165	.199	.696	.105
26.	Мужевносѝ	.198	.098	.344	.558	.248	-.010
6.	Народ	.635	.211	.053	.333	.013	.164
2.	Независносѝ	.701	.166	.063	.034	.113	.040
22.	Одѝворносѝ	.105	.321	-.044	.446	.333	.405
10.	Оѝѝанак нације	.644	.149	.084	.273	-.109	.366
34.	Паметѝ	.122	.134	.324	.183	.608	.081
3.	Патриотизам	.723	.186	.007	.255	.165	-.023
23.	Помирљивосѝ	.149	.671	.201	.169	.195	-.062
4.	Понос	.678	.116	.266	.108	.222	-.001
20.	Породична сѝурносѝ	.179	-.001	.225	.062	.200	.678
21.	Послушносѝ	.197	.584	.184	.373	.064	.078
7.	Правда	.263	.232	.160	.146	.161	.532
19.	Равноправносѝ ѝуди	.178	.622	.076	.062	.193	.286
25.	Разборѝносѝ	.170	.389	.013	.248	.599	.129
28.	Ред и дисциплина	.186	.420	.059	.493	.161	.275
14.	Самоѝоѝовање	.262	.063	.341	-.064	.480	.329
1.	Слобода	.647	.158	.150	-.148	.064	.253
35.	Солидарносѝ	.204	.437	.142	.315	.446	.106
32.	Срећа	.094	-.023	.667	.214	-.014	.150
8.	Традиција	.557	.127	.112	.467	.160	.041
12.	Удобан живѝоѝ	.098	.191	.693	-.017	.187	-.008
30.	Усѝех у живѝоѝу	.133	.099	.650	.248	.052	.229
31.	Узбудљив живѝоѝ	.085	.290	.559	.241	.050	-.322
17.	Вера у Боја	.133	.139	.156	.451	.043	-.071
33.	Задовољсѝво	.100	.177	.619	.149	.194	.108

Први фактор дефинишу варијабле које указују на вредности које у великој мери чине идентитет припадника нашег народа (табела 2). Сходно томе, заједничка латентна основа (фактор) тих вредности може се дефинисати као *пациотизам*.

Табела 2

Структура првог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Пациотизам	.723
2.	Част	.703
3.	Независност	.701
4.	Понос	.678
5.	Слобода	.647
6.	Опстанак нације	.644
7.	Народ	.635
8.	Држава	.568
9.	Традиција	.557

Везаност за традиционалне вредности у нас углавном се односи на везаност за нацију и државу, бригу о очувању државног и националног интегритета и осећања поноса и части која проистичу из те везаности. Овакав фактор идентификован је и у ранијим истраживањима Радовановића и Радуловића (2000),¹³ затим у истраживању Пајевића, Марчека и Данићеве (2005),¹⁴ што је било очекивано, тим пре што је мотивисаност за војни позив, поред осталог, заснована на овим вредностима. Официрска (и подофицирска) професија није нимало лака. Ту врсту професије бирају они који су свесни свих ризика које она носи, нарочито на ангажовање у рату. Млади људи се опредељују за ово ризично занимање, пре свега, из психолошке потребе да припадају јакој и стабилној институцији, као што је Војска, чија снага произилази из снаге државе. Привлачност ове професије, у великој мери, произилази из националног поноса и патриотизма, тј. односа према основним друштвеним и националним вредностима.

Други фактор значајније дефинишу вредности које се односе на хуманистички вредносни склоп. Како се види из табеле 3. овај фактор описује оне младиће који теже миру, равноправности и високо цене човекољубивост, помирљивост, солидарност, демократију и правду, те га можемо одредити као *хуманистичку оријентацију*.

¹³ Д. Радовановић и Д. Радуловић, *Систем вредности у Црној Гори* (технички извештај), Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд, 2000.

¹⁴ Д. Пајевић, Ј. Марчек, Н. Данић, *Вредности и животни стилови студената Војне академије*, у: П. Дамњановић и др., *Активностии студената у васпитно-образовном процесу*, Војна академија, Београд, 2005.

Табела 3

Сирукиџура групої факџора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Мир у свету	.730
2.	Помирљивост	.671
3.	Равноправност људи	.622
4.	Послушност	.584
5.	Демократија	.570
6.	Човекољубивост	.550
7.	Солидарност	.437

Сличан фактор сусрећемо готово у свим испитивањима вредности и вредносних оријентација (Пантић, 1990;¹⁵ Кузмановић, 1995;¹⁶ Радовановић и Радуловић, 2000;¹⁷ Младеновић и Кнебл, 2000;¹⁸ и други). Међутим, обим и садржај појма хуманизам или демократија сасвим су различити. Оно што је у овом истраживању другачије, а корелира са истраживањем Пајевића, Марчека и Данићеве (2005),¹⁹ односи се на знатно учешће помирљивости у оквиру овог фактора. То није у складу са општом представом о младићу који се спрема да постане официр. У вези с тим, поставља се питање да ли је за њега помирљивост сличнија толеранцији, као демократском атрибуту, него трпеливости која више подсећа на принцип ауторитарности.

Трећи фактор дефинишу варијабле у чијој је основи тежња ка личној добробити, уживању у животу и испуњености успехом и срећом, па се овај фактор може означити као *хедонизам* (табела 4). Ова латентна димензија вредности утврђена је и код студената Војне академије у једном ранијем истраживању Д. Пајевића и сарадника.²⁰

Табела 4

Сирукиџура шрећеї факџора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Удобан живот	.693
2.	Срећа	.667
3.	Успех у животу	.650
4.	Задовољство	.619
5.	Узбудљив живот	.559
6.	Лични мир	.542

¹⁵ Д. Пантић, *Промене вредносних оријентација младих у Србији*, Институт друштвених наука, Центар за политиколошко истраживање и јавно мњење, Београд, 1990.

¹⁶ Б. Кузмановић, *Друштвене промене и промене вредносних оријентација ученика, Психолошка истраживања*, Филозофски факултет, Институт за психологију, Београд, 1995.

¹⁷ Д. Радовановић и Д. Радуловић, оп.цит.

¹⁸ У. Младеновић, Ј. Кнебл, *Вредносне оријентације и преференције животних стилова адолесцената, Психологија*, бр.3–4, Београд, 2000, стр. 435–454.

¹⁹ Д. Пајевић, Ј. Марчек, Н. Данић, оп.цит., стр. 38–39.

²⁰ *Исто*, стр. 40–41.

И ово је једна од конвенционалних вредности утврђена и у претходним истраживањима. У складу са временом и околностима под којима је ово истраживање изведено (друштвена транзиција и реформа у Војсци) ова вредност донекле је у сенци вредности какве су „патриотизам“ или „хуманизам“. На то указује чињеница да се варијабле „узбудљив живот“, „удобан живот“ и „задовољство“, које дефинишу овај фактор, и према којима је он, очигледно, именован као „хедонизам“, налазе тек на зачељу ранг-листе вредности у дескриптивној анализи вредности професионалног састава Војске.

Четврти фактор дефинишу, углавном, вредности које се односе на оно што је својствено мушкарцима: храброст, издржљивост, мужевност, ред, дисциплина и одговорност (табела 5). Храброст и мужевност нарочито су битни за припаднике војничке популације. Укоренењено схватање да су официри снажни и отпорни, односно особе које успешно одолевају искушењима и тешкоћама јесте и један од корелата мотивације за овај позив. Идентификујући се са том идеалном сликом „Ја“, будући официри себе виде таквима. Сходно томе, овај фактор је означен као *стиоцизам*. И ова димензија вредности утврђена је код будућих официра у поменутом истраживању Д. Пајевића, Ј. Марчека и Н. Данић, спроведеном 2001. године.²¹

Табела 5

Структура четвртог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Храброст	.560
2.	Издржавање тешкоћа	.559
3.	Мужевност	.558
4.	Ред и дисциплина	.493
5.	Одговорност	.446

Пети фактор представљају вредности чија је заједничка одлика поштовање разборитости, мудрости и умности (табела 6). Особе које теже овој вредности схватају важност рационалног приступа у свим животним ситуацијама. Поред тога, и осећање личног достојанства, које произилази из свести о личној вредности, пружа овим особама осећање психичке стабилности и унутрашње хармоније. Овај фактор може се означити као *умноси* и лично *достојанство*.

Табела 6

Структура петог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Мудрост	.696
2.	Памет	.608
3.	Разборитост	.599
4.	Самопоштовање	.480

²¹ Исто, стр. 41.

Табела 7

Структура шестог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Породична сигурност	.678
2.	Правда	.532
3.	Безбедност земље	.399

Шести фактор репрезентује вредности које указују на породичну сигурност и правду и, сходно томе, дефинисан је као *породична сигурност и правдољубивост*. Оваквим вредностима, укључујући и бригу за безбедност земље, које су високо цењене у нашем народу, теже особе које унутрашњи мир и психолошку сигурност повезују са оним што се дешава у ужем и ширем спољњем окружењу (табела 7).

Факторска структура вредности нејрофесионалних припадника Војске Србије

При испитивању преференције вредности подзорак непрофесионалних припадника Војске чинили су војници на редовном одслужењу војног рока и студенти Војне академије.

Помоћу факторске анализе, и уз примену Кателовог „*scree*“ теста издвојено је осам фактора вредносних оријентација професионалног састава Војске Србије. Вредности карактеристичних коренова за тих осам фактора износе: 3.874; 3.349; 2.848; 2.794; 2.172; 1.806; 1.723 и 1.099. Они обухватају **56,18 одсто** кумулативне пропорције варијансе (табела 8).

Табела 8

Факторска структура вредности нејрофесионалног састава Војске Србије

Редни број	Вредности	1	2	3	4	5	6	7	8
16.	Безбедност земље	.150	.330	.528	.072	.170	.102	.186	-.229
5.	Час	.071	.720	.254	.177	.022	.076	-.034	.023
24.	Човекољубивост	.537	.157	.077	.199	.149	.210	.269	.017
29.	Демократија	.064	-.025	.035	.318	-.083	.151	.696	.059
9.	Држава	.243	.235	.635	-.011	-.091	.096	.164	.005
11.	Храброст	.306	.430	.240	.237	.085	.075	.034	.027
27.	Издржавање шеикоћа	.499	.104	.205	.307	-.075	.345	-.114	.129
13.	Лични мир	.196	.081	-.014	.152	.746	.145	.081	.082
18.	Мир у свету	.260	.066	.170	-.074	.224	-.174	.635	.059
15.	Мудрост	.381	.385	-.101	.300	.242	.253	.087	-.207
26.	Мужевност	.436	.080	.318	.442	.115	.121	-.228	.084
6.	Народ	.248	.519	.415	-.033	-.072	.022	.056	.134
2.	Независност	-.019	.169	.106	-.077	.174	.708	.039	-.057
22.	Одговорност	.607	.383	.045	.078	.135	-.120	.002	-.238
10.	Општанак нације	-.034	.292	.651	.058	-.002	.061	.195	-300

Редни број	Вредности	1	2	3	4	5	6	7	8
34.	Памети	.237	.360	-.161	.432	.099	.048	.043	-.209
3.	Пајриоиизам	.043	.359	.458	.026	-.069	.492	-.025	-.141
23.	Помирљивоси	.639	-.070	.110	.045	.135	.102	.342	.132
4.	Понос	.111	.728	.223	.208	.004	.141	-.019	.161
20.	Породична сиурноси	.070	.064	.247	.174	.617	-.078	.068	.130
21.	Послушноси	.698	.102	.143	.040	.169	-.199	.087	.034
7.	Правда	.131	.660	.084	-.069	.285	.103	.113	-.063
19.	Равнојравноси људи	.470	.104	.120	.001	.224	.064	.515	.004
25.	Разборисоси	.516	.097	.043	.138	-.026	.502	.093	-.066
28.	Ред и дисциплина	.612	.156	.347	.075	.034	-.007	.029	-.024
14.	Самоишовање	.237	.200	-.048	.219	.609	.291	.013	-.142
1.	Слобода	.047	.477	.020	-.117	.202	.369	.055	.323
35.	Солидарноси	.470	.217	.068	.207	.104	.189	.292	-.186
32.	Срећа	.012	.114	.114	.529	.440	-.141	.146	-.027
8.	Традиција	.307	.314	.505	.095	.128	.173	-.077	.175
12.	Удобан живоси	-.018	.137	-.057	.162	.087	-.089	.096	.670
30.	Усйех у живоси	.071	.107	.099	.699	.156	-.134	.031	.052
31.	Узбудљив живоси	.108	.026	.027	.715	-.019	.038	.026	.080
17.	Вера у Боја	.154	-.055	.658	.068	.191	-.026	-.017	.103
33.	Задовољсйво	.128	.018	.010	.647	.288	.141	.176	.063

Први фактор групише вредности које чине основна обележја војног позива (табела 9). Наиме, војна организација и почива на поштовању реда, дисциплини и спремности да се изврши наређење, а да се при томе осећа и лична одговорност за квалитет његовог извршења. Сходно томе, овај фактор може се дефинисати као *прихваћеноси норми војне организације*. Идентичан фактор утврђен је и у истраживању вредности студената Војне академије које су обавили Пајевић, Марчек и Данић (2005).²²

Табела 9

Структура првог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Послушност	.698
2.	Помирљивост	.639
3.	Ред и дисциплина	.612
4.	Човекољубивост	.537
5.	Разборитост	.516
6.	Издржавање тешкоћа	.499

Други фактор репрезентују вредности које указују на понос, част, правду, народ и храброст (табела 10). То су високо цењене вредности у нашем народу. Сходно томе, овај фактор је одређен као *лично достојансйво и правдољубивоси*. Појам поноса има веома сличан садржај као појам личног достојанства, а повезан је са осећањем части и храбрости којима припадници Војске придају нарочит значај.

²² Исто, стр. 42–43.

Табела 10

Структура групе фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Понос	.728
2.	Част	.720
3.	Правда	.660
4.	Народ	.519
5.	Храброст	.430

Трећи фактор дефинишу варијабле које указују на оно што у великој мери чини идентитет припадника нашег народа (табела 11). Сходно томе, заједничка латентна основа (фактор) тих вредности може се дефинисати као *религиозност и патриотизам*. Занимљиво је да је и у ранијем истраживању вредности у војној популацији утврђен фактор „патриотизам“ (Пајевић, Марчек и Данић, 2005), али се он није везивао за религиозност.²³

Табела 11

Структура треће фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Вера у бога	.658
2.	Опстанак нације	.651
3.	Држава	.635
4.	Безбедност земље	.528
5.	Традиција	.505
6.	Патриотизам	.458
7.	Народ	.415

Везаност за традиционалне вредности у нас углавном се односи на патриотизам, односно везаност за нацију и државу, бригу о очувању државног и националног интегритета и осећања поноса и части која проистичу из те везаности, као и однос према религији. Логично је да се млад човек опредељује за овако ризично, још увек недовољно плаћено занимање из психолошке потребе за припадањем нечем већем и снажнијем од њега самог. Снага војске произилази из снаге државе, тако да мотиви који појединца привлаче војсци у великој мери извиру из националног поноса и патриотизма, тј. односа према држави.

Када је у питању релација између патриотизма и религије, судећи по резултатима дескриптивне анализе (која није била предмет овог рада), патриотизам се више везује за религиозност у традиционално-институционалном смислу, што подразумева поштовање српских православних обичаја и празника, као историје и традиције српског народа (прихватање и поштовање традиционалне вредности предака и, у складу са њима, васпита-

²³ Исто, стр. 40.

вање поколења), него веровање у Бога и живљење у складу са учењем вере (у религији пронаћи смисао живота).

Четврти фактор дефинишу варијабле у чијој је основи тежња ка личној добробити, уживању у животу и испуњености успехом и срећом, па се овај фактор може означити као *хедонизам* (табела 12).

Табела 12

Структура четвртог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Узбудљив живот	.715
2.	Успех у животу	.699
3.	Задовољство	.647
4.	Срећа	.529
5.	Мужевност	.442
6.	Памет	.432

Ова конвенционална вредност утврђена је и у претходним истраживањима (Пајевић и сарадници, 2005).²⁴ У складу са временом и околностима под којима је истраживање изведено (друштвена транзиција и реформе у Војсци) ова вредност донекле је у другом плану у односу на вредности какве су „патриотизам“ или „хуманизам“. На то указује чињеница да се варијабле „узбудљив живот“, „успех у животу“ и „задовољство“, које дефинишу овај фактор, и према којима је он, очигледно, именован као „хедонизам“, судећи према резултатима дескриптивне анализе, налазе тек на зачељу ранг-листе вредности.

Пети фактор одређен је вредностима које су првенствено усмерене ка постизању психолошке сигурности (табела 13). Овај фактор групише вредности као што су лични мир, породична сигурност, самопоштовање и срећа, и може се дефинисати као *лична и породична сигурност*. Особе које теже овој вредности осећају се сигурнијима и заштићенијима у односу на догађаје у спољној средини.

Табела 13

Структура петог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Лични мир	.746
2.	Породична сигурност	.617
3.	Самопоштовање	.609
4.	Срећа	.440

Шести фактор репрезентује вредности које се односе на тежњу ка независности (табела 14). Особе које теже овој вредности имају снажан осећај потребе за независношћу и слободом, уз истицање разборитости и

²⁴ Исто, стр. 40–41.

патриотских осећања. Имајући то у виду, овај фактор може се означити као **независност и разборитост**. И у ранијем испитивању вредности студената Војне академије (2005) добијен је фактор под називом „независност“, који је највише дефинисан следећим варијаблама: независност, слобода и правда.²⁵

Табела 14

Структура шестог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Независност	.708
2.	Разборитост	.502
3.	Патриотизам	.492
4.	Слобода	.369

Седми фактор одређују индикатори вредности који се односе на хуманистички вредносни склоп карактеристичан за младе људе. Како се види из табеле 15, овај фактор описује оне младиће који високо вреднују демократију и који снажно теже миру у свету и равноправности. Сходно томе, заједничка латентна основа (фактор) тих вредности може се дефинисати као *демокрајичносћ*.

Табела 15

Структура седмог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Демократија	.696
2.	Мир у свету	.635
3.	Равноправност људи	.515

Осми фактор репрезентује оријентације које указују на тежњу ка личној добробити кроз удобан живот у слободи, с једне, и бригу за опстанак нације, с друге стране (табела 16). Сходно томе, ова двоуполна димензија вредности може се дефинисати као *лично задовољство насјрам бриге за опстанак нације*.

Табела 16

Структура осмог фактора

Ред. бр.	Манифестне вредности	Коефицијент повезаности с фактором
1.	Удобан живот	.670
2.	Слобода	.323
3.	Опстанак нације	.300

²⁵ Исто, стр. 43.

Закључак

Након извршене анализе факторске структуре вредности за професионални и непрофесионални састав Војске Србије може се обавити њихова компаративна анализа. Преглед добијених фактора, приказан у табели 17, указује на то да, осим разлике у броју фактора (димензија) вредности, постоји разлика у редоследу издвајања фактора, а самим тим и у њиховом значају за ова два подузорка.

Табела 17

Упоредни преглед факторске структуре вредности професионалних и непрофесионалних припадника Војске Србије

Факторска структура вредности професионалних припадника Војске Србије	Факторска структура вредности непрофесионалних припадника Војске Србије
Ф1 – Патриотизам	Ф1 – Прихваћеност норми војне организације
Ф2 – Хуманистичка оријентација	Ф2 – Лично достојанство и правдољубивост
Ф3 – Хедонизам	Ф3 – Религиозност и патриотизам
Ф4 – Стоицизам	Ф4 – Хедонизам
Ф5 – Умност и лично достојанство	Ф5 – Лична и породична сигурност
Ф6 – Породична сигурност и правдољубивост	Ф6 – Независност и разборитост
	Ф7 – Демократичност
	Ф8 – Лично задовољство наспрам бриге за опстанак нације

Подаци из наведене табеле показују да патриотизам представља најзначајнију димензију у структури вредности за професионални састав Војске, док је код непрофесионалних припадника она тек на трећем месту и везује се за религиозност. Патриотизам и религиозност формирају заједнички фактор вероватно због тога што један број испитаника религиозно опредељење изједначава са националним а оно је у свести људи најчешће веома блиско патриотизму.

Везивање патриотизма уз религију може се објаснити схватањем религије као дела националног бића, а национално је у свести блиско патриотском. Патриотизам се везује за религиозност у традиционално институционалном смислу, више као поштовање српских православних обичаја и празника, него веровање у Бога и живљење у складу са вером.

На основу добијених резултата истраживања може се закључити да млади људи патриотизам доживљавају шире, не само као несребично жртвовање за одбрану отаџбине него и као властити допринос у различитим сегментима развоја друштва (на радном, спортском, научном и сваком другом пољу), што потврђују и резултати неких других истраживања.

Код оба подузорка постоје заједничке вредносне оријентације које, осим патриотизма, обухватају још и лично достојанство, хедонизам, породичну сигурност и правдољубивост. За први подузорак карактеристична је хуманистичка оријентација и стоицизам, док је код другог подузорка више присутна демократичност и независност. Такође, код непрофесионалних припадника Војске присутна је једна биполарна димензија, означена као лично достојанство, наспрам бриге за опстанак нације, што упућује на закључак да једна група испитаника из овог подузорка придаје већи значај личним, а друга група испитаника социјалним вредностима.

Литература:

1. Б. Кузмановић, Вредносне оријентације ученика на завршетку основног образовања, *Настава и васпитање*, бр. 4–5, Београд, 1990.
2. Б. Кузмановић, Друштвене промене и промене вредносних оријентација ученика, *Психолошка истраживања*, Филозофски факултет, Институт за психологију, Београд, 1995.
3. У. Младеновић, Ј. Кнебл, Вредносне оријентације и преференције животних стилова адолесцената, *Психологија*, бр. 3–4, Београд, 2000.
4. Д. Пајевић, М. Ловре, Г. Маравић, П. Костић, *Вредносне оријентације и животињски стилови ђака Војне академије*, Војна академија КоВ, Београд, 1987.
5. Д. Пајевић, Ј. Марчек, Н. Данић, Вредности и животињски стилови студената Војне академије, у: П. Дамњановић и др., *Активност студента у васпитно-образовном процесу*, Војна академија, Београд, 2005.
6. Д. Пајевић, Ј. Марчек, Н. Данић, *Преференције вредности студената Војне академије*, Војно дело бр. 3, ВИЗ, Београд, 2004.
7. Д. Пајевић, *Мотивациони чиниоци избора војне професије*, ВИНЦ, Београд, 1983.
8. В. Павићевић, *Основи етике*, „Култура“, Београд, 1967.
9. Д. Пантић, *Вредносне оријентације младих у Србији*, Институт друштвених наука, Београд, 1981.
10. Д. Пантић, *Промене вредносних оријентација младих у Србији*, Институт друштвених наука, Центар за политиколошко истраживање и јавно мњење, Београд, 1990.
11. А. Пејатовић, *Вредносне оријентације и образовне потребе одраслих*, Институт за педагогију и андрагогију, Филозофски факултет, Београд, 1994.
12. М. Петровић, *Вредносне оријентације деликвената*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1973.
13. Д. Попадић, Узрасне и генерацијске разлике у преференцији животних стилова, у: *Психолошка истраживања*, Институт за психологију, Филозофски факултет, Београд, 1995, бр. 7, стр. 71–78.
14. Д. Радовановић, и Д. Радуловић, *Систем вредности у Црној Гори* (технички извештај), Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд, 2000.
15. М. Roseah, *The nature of human values*, Free press, 1973.
16. М. Цветковић и Љ. Касагић, *Генерацијске разлике у преференцији животињских стилова*, Филозофски факултет, Београд, 1999.